

ADVERBUL ÎN GRAIUL DIN ȚARA OAȘULUI
THE ADVERB IN THE LOCAL DIALECT OF OAȘ LAND

DOI: [10.56177/AUA.PHILOLOGICA.3.26.2025.art.25](https://doi.org/10.56177/AUA.PHILOLOGICA.3.26.2025.art.25)

Drd. ALEXANDRA PLEȘA
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Abstract: *Focusing on the morphological and syntactic traits of the local dialect of Oaș Land, a distinct ethnolinguistic region in northwest Romania, this paper investigates the properties of adverbs in the local dialect of Oaș Land. The analysis of linguistic content taken from a variety of dialectal texts is the main goal of this work. By examining the linguistic phenomena from the standpoint of variation from both the standard Romanian and other regional varieties, the present paper aims to highlight the unique characteristics of the adverb class. The goal of this method is to highlight both conservative and innovative patterns in the use of adverbs in the local dialect of Oaș Land. One of the main objectives of this paper is to establish an inventory of the adverbial constructions selected from the corpus based on a semantic classification (e.g., place, time, manner) and to discuss the structure of these forms, including those derived or compounded using particles that are either regional or inherited. A corpus of dialectal texts, particularly folklore ones, serves as the basis for the analysis. Data from important dialectological studies, such as the Romanian Linguistic Atlas (Atlasul lingvistic român, ALR), are added to these primary sources. The chosen texts provide an appropriate context for analysing adverbial forms, their distribution, and their morphological and syntactic behaviour since they exhibit linguistic traits typical of spontaneous and real speech. Since the chosen texts enable the study of specific linguistic facts in a local context, we believe the gathering of folklore from Oaș Land and its portrayal by folklorists have supplied excellent material for both linguistic research and the study of Romanian folklore. The key findings of the paper emphasise the significance of studying adverbs in regional speech dynamics, showing that in Oaș Land, this grammatical class reflects not only linguistic specificities but also traits related to culture and identity. Consequently, the research offers a deeper understanding of dialectal variation phenomena and the influence of adverbs on spoken local speech.*

Keywords: *adverb; dialectology; Oaș Land; morphology; syntax*

1. Considerații preliminare. Delimitarea graiului oșean

Interesul manifestat de-a lungul timpului față de Țara Oașului s-a concretizat în cercetări de teren și într-o serie de studii și articole științifice, ce au vizat aspecte precum cadrul natural, principalele ocupații ale oșenilor (creșterea animalelor, păstoritul, pomicultura, cultura de cereale și legume, munca la pădure etc.), dimensiunea folclorică și cultura populară (rituri magice, rituri de trecere, obiceiuri calendaristice) și, nu în ultimul rând, particularitățile lingvistice ale regiunii.

Contribuțiile privitoare la studiul limbii din Țara Oașului vizează graiul oșean și principalele sale particularități. Primele cercetări datează de la începutul secolului al XX-lea și aparțin unor lingviști precum Gustav Weigand sau I.-A. Candrea. Acestea sunt completate de studiul consacrat graiului oșean, inclus în *Tratatul de dialectologie românească* (1984).

Din punct de vedere lingvistic, Țara Oașului rămâne o regiune care oferă în continuare un potențial însemnat pentru cercetări mai amănunțite. Considerăm că o abordare detaliată și contextualizată a graiului – în cazul nostru, în ceea ce privește adverbul –, constituie o nouă direcție de cercetare.

În cadrul acestui demers, ne dorim să analizăm particularitățile morfologice și sintactice ale adverbului în graiul oșean, cu scopul de a identifica atât trăsături aparte, cât și elemente de continuitate în raport cu limba română literară și cu celelalte graiuri dacoromâne.

Analiza noastră se bazează pe un corpus de texte folclorice. Textele supuse analizei se regăsesc în paginile a trei volume, constituite „pe baza fișelor de teren din Oaș, păstrate în cadrul Arhivei Cercului de Folclor al Facultății de Litere, de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj”¹. Cele trei volume sunt: *Unde bea curcubeul apă. Rituri magice din Țara Oașului* (2008), *Ființe ale nopții în imaginarul folcloric. Personaje mitologice din Țara Oașului* (2010) și *Rituri de trecere din Țara Oașului* (2011) – în continuare, OAS I, OAS II și OAS III. Textele consultate, fiind rezultatul anchetelor de teren desfășurate în anii '70, în Oaș, ilustrează trăsături lingvistice ale vorbirii spontane și reprezintă un corpus de dată relativ recentă, ce nu a mai fost supus până acum analizei lingvistice.

Gustav Weigand abordează Țara Oașului arătându-se interesat de locuitorii acestei regiuni, „care vorbesc un dialect deosebit și care, pentru cel care vine din sud, este foarte ciudat, în timp ce în nord acesta are multe asemănări cu dialectele vorbite în Maramureș”².

Este relevant de menționat faptul că, în vederea elaborării *NALR-Crișana*, câteva localități din Țara Oașului se numără printre localitățile investigate. Astfel, punctele de anchetă nr. 214–220 (Turț, Cămârzana, Bixad, Călinești-Oaș, Racșa, Negrești-Oaș, Moșeni) reflectă interesul lingviștilor români pentru această regiune, oferind date valoroase pentru înțelegerea graiului.

Cercetarea noastră evidențiază modul în care se conturează câteva dintre trăsăturile definitorii ale adverbului în plan dialectal, într-un grai situat la intersecția subdialectelor crișean și maramureșean, pe de o parte, și învecinat cu graiurile din Transilvania, pe de altă parte. În lucrarea de față, ne propunem să oferim câteva repere pentru o înțelegere mai bună a particularităților adverbului în aria nord-vestică a teritoriului dacoromân.

¹ Eleonora Sava, *Rituri de trecere din Țara Oașului. Corpus de texte*. Selecția și transcrierea textelor, prefată, glosar și indici de Eleonora Sava și Maria Candale, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2011, p. 5.

² Vasile Frățilă, *Dialectologie românească (sud- și nord-dunăreană)*. Ediție îngrijită de Maria Aldea, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014, p. 240.

Pentru a înțelege mai bine unde se situează graiul din Oaș în cadrul dialectelor dacoromâne, este util să prezentăm succint structura dialectală propusă și agreată de cercetători.

De regulă, în studiile de specialitate, precizările referitoare la repartitia și aria de răspândire a dialectelor românești, nord- și sud-dunărene, sunt completate de informații relevante privitoare la delimitarea dacoromânei în două arii dialectale sau „două mari grupuri de graiuri”, numite și „tipuri”. Deși chestiunea repartitiei dacoromânei a fost dezbătută de-a lungul timpului, atrăgând opinii diferite din partea cercetătorilor, „în prezent, clasificarea graiurilor dacoromâne în *două mari grupuri – de sud-est și de nord-vest* – câștigă tot mai mulți adepți, fiind confirmată din ambele perspective – istorică (diacronică) și sincronică”³.

Cele două grupuri de graiuri ale dacoromânei includ grupul graiurilor de tip muntenesc (sudic, sud-vestic), pe de o parte, și grupul graiurilor de tip moldovenesc (nordic, nord-vestic), pe de altă parte, cu precizarea că prima categorie se caracterizează prin unitate, în timp ce cea de-a doua categorie se remarcă prin caracterul neunitar, evidențiindu-se, în cadrul acesteia, patru subunități (subdialecte): bănațean, crișean, maramureșean, moldovean (propriu-zis)⁴.

Având în vedere aceste delimitări, graiul din Țara Oașului este plasat în aria nord-vestică, la intersecția dintre subdialectele crișean și maramureșean. Particularitățile lingvistice comune cu graiurile învecinate – de această dată, în ceea ce privește adverbul – se datorează acestei poziții. O bună parte a formelor adverbiale identificate în corpusul analizat sunt specifice ariei nordice a dacoromânei, fiind întâlnite și în alte graiuri. Din punct de vedere morfologic, „ca și alte graiuri dacoromâne, graiul din Oaș este mai puțin individualizat”⁵, ceea ce poate explica asemănările observate în cazul adverbului.

Autorii *Tratatului de dialectologie* afirmă că graiul oșean „a fost socotit când grai de tranziție, când grai subordonat unuia sau altuia dintre subdialectele vecine: crișean sau maramureșean”⁶, dar

„inclusiunea în una sau alta dintre aceste arii lingvistice nu se bazează însă întotdeauna pe o cercetare a structurii graiului oșean. Numai astfel ne putem explica faptul că unele trăsături lingvistice specifice Oașului sunt invocate pentru caracterizarea întregii arii lingvistice a subdialectului avut în vedere sau, invers, sunt puse și pe seama graiului din Oaș fenomene lingvistice care au fost, de fapt, înregistrate numai în restul ariei subdialectului respectiv”⁷.

Aceiași autori descriu graiul oșean drept „un grai bine individualizat”, în special din punctul de vedere al fonetismului, precum și din perspectivă

³ Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci (coord.), *Limba română la nivel dialectal pe baza ALRR. Sinteză*, București, Editura Universității din București, 2024, p. 28.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984, p. 395.

⁶ *Ibidem*, p. 391.

⁷ *Ibidem*.

morfologică și lexicală, „vădind încă tendințe de diferențiere față de graiurile înconjurătoare, de care este, de multă vreme, influențat”⁸.

2. Repere teoretice. Adverbul

Graiul din Țara Oașului este, asemenea altor graiuri dacoromâne, mai puțin individualizat din punct de vedere morfologic.

De asemenea, merită menționată remarca lui Ioan-Mircea Farcaș, care, abordând în studiile sale graiurile maramureșene, observă că morfologia acestora „prezintă mai puține particularități decât fonetica” și, totodată, observă că „sub presiunea limbii literare, formele vechi dispar fiind înlocuite cu altele noi, ele coexistând o bună perioadă de timp înainte de a dispărea”⁹.

În continuare, ne propunem să ilustrăm, pe baza corpusului analizat, trăsături morfologice și sintactice relevante privind adverbul. Ne dorim să evidențiem atât trăsăturile specifice ale adverbului în graiul oșean, cât și trăsăturile comune cu limba română literară și, implicit, cu celelalte varietăți regionale.

Adverbul reprezintă o „clasă de cuvinte neflexibile, profund eterogenă, cuprinzând termeni cu trăsături sintactico-semantică diferite”¹⁰, astfel că „în ansamblu, clasa adverbului este caracterizată printr-o eterogenitate sintactică accentuată”¹¹.

În prezent, la nivel dialectal, Adrian Chircu¹² observă că imaginea de ansamblu asupra adverbilor din graiurile românești este în continuare incompletă, deși aceste forme, „întrebuințate zilnic sau ocazional”, sunt numeroase, fiind variate etimologic și tipologic. Cercetările existente sunt fragmentare, necesitând completări prin noi contribuții, cu scopul de a contura o imagine mai cuprinzătoare asupra situației adverbilor românești.

Autorul semnalează că, în multe dintre lucrările de dialectologie, adverbul este adesea lăsat deoparte, tratat superficial ori în manieră incompletă¹³. Acest fapt se explică, probabil, prin asemănările și suprapunerile frecvente dintre formele adverbiale înregistrate în plan dialectal și cele existente în limba română standard. Cu toate acestea, acest lingvist constată, în opoziție cu limba literară, bogăția formelor adverbiale la nivel dialectal (adverbe, locuțiuni sau expresii adverbiale)

⁸ Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984, p. 396-397.

⁹ Ioan-Mircea Farcaș, *Fonomorfologia subdialectului maramureșean*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2011, p. 129.

¹⁰ GALR, I, 2008, p. 585.

¹¹ *Ibidem*, p. 586.

¹² Adrian Chircu, „Adverbul în graiurile bistrițene”, în Rozalia Colciar, Adelina Emilia Mihali (eds), *In Honorem Magistri Dumitru Loșonți – 80*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2022, p. 141.

¹³ Adrian Chircu, „Adverbul românesc în diatopie (dialectul dacoromân)”, în Nicolae Saramandu (coord.), *Lucrările celui de-al XII-lea Simpozion Național de Dialectologie, Baia Mare, 5-7 mai 2006*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2006, p. 423.

[și că] „multitudinea și diversitatea formelor adverbiale s-ar datora faptului că dialectele (subdialectele) sunt mai conservatoare în raport cu limba literară”¹⁴.

Din perspectivă etimologică, formele adverbiale dialectale au origini diverse, provenind „fie din fondul vechi latin, fie din limbile cu care româna a venit în contact de-a lungul timpului (limbi slave, greacă, turcă, maghiară, germană), fie au fost create pe teren românesc”¹⁵.

3. Analiza adverbului în corpusul cercetat

3.1. Cu privire la semiadverbe, precizăm în continuare câteva aspecte observate.

În cazul lui **mai**, am identificat atât construcții specifice limbii române literare, și anume „construcții dislocate”¹⁶ („se **mai** descântă joi seara”, OAȘ I: 174; „Pe masă se **mai** pune un vas cu apă și un buchet de busuioc”, OAȘ III: 367), cât și construcții în care **mai** este antepus („**Mai** sînt oameni care li să cojește pielea pe mână”, OAȘ I: 187; „**Mai** o pierit vaca de grajd pentru a pierde laptele”, OAȘ I: 288).

3.2. Se remarcă, de asemenea, adverbele derivate și compuse.

Sunt specifice derivării adverbiale sufixele **-iș/-îș** și **-ește**, iar adverbele obținute cu ajutorul lor aparțin clasei adverbilor de mod¹⁷. De pildă, **călărește** („s-o pus pe cal **călărește**”, OAȘ II: 60; „Că mînireasa așa s-o lăudat/Că tot **călăreșt’e** o umblat”, OAȘ III: 61). Deși sunt mai bine reprezentate la nivel dialectal¹⁸, adverbele în **-iș/-îș**, nu prezintă ocurențe în corpus.

În plus, am identificat forme adverbiale derivate cu sufix diminutival: **acăsucă** („să mărg **acăsucă**”, OAȘ III: 377), **acăsuț(ă)** („Mămuță, mămuță,/Unde te-a duci de-**acăsuț**”, OAȘ III: 267; „Nu t’e duce d’e-**acăsuț(ă)**”, OAȘ III: 354), **atuncinică** („Mărg **atuncinică** morții cu mîncări și să închină”, OAȘ II: 94; „**Atunciniică** n-o fost c-amu.”, OAȘ III: 96; „Și **atunciinică** jera întuineric aproape două ore”, OAȘ III: 202), **diminețucă** („Astăz **d’imiînețucă**”, OAȘ III: 377); (de astăzi) **înaintucă** („Da d’e astăz **înaint’ucă**/Nu mă-ntreabă pă miîncă!”, OAȘ III: 377).

În schimb, adverbele obținute prin compunere constituie o clasă mai numeroasă.

Conform GALR¹⁹, aceste adverbe prezintă o structură variată și, de regulă, rezultă din combinarea unei prepoziții cu un substantiv: **acasă**, **deloc**, **de-asară** și **de-astară** ‘diseară’ („**d’e-asară** dac-a-nsăra”, OAȘ III: 130; „**Ďe-astară** dac-a-

¹⁴ Adrian Chircu, „Adverbul românesc în diatopie (dialectul dacoromân)”, în Nicolae Saramandu (coord.), *Lucrările celui de-al XII-lea Simpozion Național de Dialectologie*, Baia Mare, 5-7 mai 2006, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2006, p. 423.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ GALR, I, 2008, p. 587.

¹⁷ *Ibidem*, p. 588.

¹⁸ Adrian Chircu, „Adverbul românesc în diatopie (dialectul dacoromân)” ... , p. 426.

¹⁹ GALR, I, 2008, p. 588-589.

nsăra”, OAȘ III: 123), *de-amiezăzucă* („scolă-ț’e, dară, tătucă,/că-i mânca *d’e-amhiezăzucă*”, OAȘ III: 375), *de-a zorile* („Scolă-te și grăi cu mine,/Cum am grăit *de-a-dorile* (zorile) [„cântec funebru ritual”²⁰], OAȘ III: 193; „De nu grăiești cu gura,/Cum ai grăi *d’e-a doril’i*”, OAȘ III: 337), cu un adverb (*decât*, *demult*) sau cu alte prepoziții (*dedesubt*).

Totodată, adverbele compuse pot fi formate prin asocierea unui verb cu un adverb (*oarecum*, *oarecând*, *oareunde*), prin asocierea a două sau mai multe adverbe (*câteodată*, *niciodată*, *nicicând*, *nicicum*, *numai*, *numaidecât*) sau prin asocierea dintre un adjectiv și un substantiv (*astăzi* – var. *astăz*, *astădz*, *altfel*, *rareori*).

3.3. Există adverbe care „cunosc variante realizate prin atașarea unor particule adverbiale”²¹. Dintre acestea, mai frecvente sunt *-a* și *-le*, astfel că „variantele fără *-a* au caracter literar, iar cele cu *-le* au un pronunțat caracter regional”²². Rolul acestor particule este de a marca „intensitatea, desfășurarea și iminența acțiunii ori precizia locului desfășurării”, fiind atașate în special „deicticelor spațiale sau temporale”²³.

Redăm în continuare câteva exemple din corpus: *acuma* („No, *acuma* merji de-aici”, OAȘ I: 232), *aicea* („Hai, dragoste-*aicea*-n cale!”, OAȘ I: 90), *acolea* („*Acolea* nu te fa[ce],/*Acolea* nu te-ațâța!/Că de-acol lua-te-oi,/Cule[ge]-te-oi”, OAȘ I: 122), *atâta* („Și fata s-o îndemnă a plânge [,] că nu puteț toarce *atâta*”, OAȘ II: 89; „Da Marțole de colo: «așe a si și noră-ta dacă-i dai de tors *atâta*.»”, OAȘ II: 89).

3.4. Clasa adverbelor cuprinde, de asemenea, adverbele de alteritate, adică acele adverbe care „au în structura lor un descendent al indefinitelor latinești ALIUS și ALTER și care cunosc o întrebuintare semnificativă atât în limba veche, cât mai ales în limba populară ori la nivel dialectal”²⁴.

Întrebuintarea compuselor cu *alter* în aria nordică a dacoromânei întărește ideea că această arie lingvistică se caracterizează prin diversitate și conservatorism, păstrând forme specifice limbii române vechi.

Precizăm folosire nehotărâtului *altul* cu valoare temporală ‘niciodată, veci, altădată, iarăși’: „Ghi uñe te-oi scoate,/Altu nu-i înturna”, OAȘ I: 149; „Di uñe te-oi scoate, *altu* nu-i intra!”, OAȘ I: 150; „Mirele nu s-o mai dus *altu* di la ie. Și dzice că cum s-o-mpreunat ițăle la chiară, așa să se-mpreune iei”, OAȘ I: 200).

²⁰ Ovidiu Bîrlea, *Folclorul românesc*, vol. I, București, Editura Minerva, 1981, p. 463.

²¹ GALR, I, 2008, p. 589.

²² *Ibidem*.

²³ Adrian Chircu, „Adverbul în graiurile dacoromâne sudice. Abordare lexico-semantică”, în Daniela Răuțu et alii (eds), „*Cuvinte potrivite*”. *Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*, București, Editura Academiei Române, 2013, p. 102-103.

²⁴ Adrian Chircu, „Adverbul în graiurile bistrițene”, în Rozalia Colciar, Adelina Emilia Mihali (eds), *In Honorem Magistri Dumitru Loșonți – 80*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2022, p. 154.

Se remarcă adverbul **mâne-alaltă** ‘azi-măine’, „o unitate lexicală cu suprastructura compusă post-pusă”²⁵: „Că **mâne-alaltă** a fura boi/Și ne-a lega p-amîndoi [,]/Că **mâne-alaltă** a fura o rață/Și mîne-a lua sumnă creață [.]”, OAȘ II: 92.

De asemenea, menționăm următoarele adverbe compuse, „care cunosc o întrebuițare semnificativă în graiurile nordice ori în cele vestice [...], dar care cunosc o răspândire mult mai largă, unele dintre acestea fiind atestate și în limba veche”²⁶: **laolaltă** ‘împreună’ („S-adună de pe sate **laolaltă**”, OAȘ II: 58), **deolaltă/d(e)-olaltă** ‘unul de/cu altul, împreună’ („Primu fus ce să ține **deolaltă** îl face ghem.”, OAȘ II: 79; „Mătrăgună, Doamnă bună,/Mărită-mă-n iastă lună/De nu-n iasta-n cealalaltă/Să sie pe **de-olaltă**/Să nu sie nemăritată!”, OAȘ I: 26), **dup(ă)-olaltă** („Mătrăgună, Doamnă bună,/Mărită-mă-n iastă lună/De nu-n iasta-n ceialaltă,/Numa dă-mă **după-olaltă**!”, OAȘ I: 23; „Mai scapi cât’e una, nu zici **dup-olaltă**, da vorbele cam tot aleşa le-am zis”, OAȘ III: 84-85), **dint-olaltă** („Mătrăgună, Doamnă bună,/Mărită-mă-n iastă lună/De nu-n iasta-n cealalaltă/Să sie pi **dint-olaltă**/Da să nu sie nemăritată!”, OAȘ I: 25), **cătă-olaltă** („Da, dacă vrei să țiți ură pe ie, cân îs două căsi cu spatele **cătă-olaltă**, mei marți sara, te disbrăci în pchielea goală și iei lutu și di pi ceș și di pi ceș”, OAȘ I: 115).

3.5. Cu privire la locuțiunile adverbiale, precizăm că acestea „reprezintă o clasă extrem de productivă”²⁷, caracterizându-se prin „diversitatea de structură cea mai mare”²⁸.

Dintre unitățile frazeologice adverbiale întâlnite mai frecvent în textele analizate, am selectat următoarele exemple: **de-abia**, **de asemenea**, **din când în când**, **într-adevăr**, **de astăzi înainte** („Că **de astăz înain’te**/Cărările ți-s opri’te”, OAȘ III: 76), **de-acolo-ncolo** („**De-acole-ncolo**, ciñe cum vrę”, OAȘ III: 217), **a doua oară**, **după aceea**, **mai ales**, **o dată**, **de două ori** („o suflă **o dată** or[i] **de două uori**”, OAȘ I: 79), **pe jos**, **pe sus** etc.

La nivel dialectal, putem identifica locuțiuni adverbiale „construite pe o structură [**de-a** + ... + **-ul (-le, -a)**] mai veche a limbii române”, care „sunt mult mai folosite decât în limba literară”²⁹. De exemplu: **de-alături** („d’e trăiesc și părinții,/ **De-alături** cu pruncii”, OAȘ III: 182), **de-a mâna** („[Cum se duce mortul?]/Îl duc **de-a mâna** 6 oameni, cu picioarele înainte”, OAȘ III: 249), **de-a dreapta** („Numa Sânta Marie, Maică Sântă,/Din poarta cerului,/ **De-a dreapta**

²⁵ Adrian Chircu, „Alteritatea adverbială dialectală românească”, în Veronica Ana Vlasin, Rozalia Colciar, Nicolae Mocanu, Dumitru Loșonți (eds), *Lucrările celui de-al XVIII-lea Simpozion Internațional de Dialectologie (Cluj-Napoca, 30–31 august 2018)*, Cluj-Napoca, Editurile Argonaut & Scriptor, 2020, p. 42.

²⁶ *Ibidem*, p. 46.

²⁷ Gabriela Pană Dindelegan, Raluca Brăescu, Cristiana Arangelovici, *Locuțiunile limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2025, p. 47.

²⁸ *Ibidem*, p. 45.

²⁹ Adrian Chircu, „Adverbul românesc în diatopie (dialectul dacoromân)”, în Nicolae Saramandu (coord.), *Lucrările celui de-al XII-lea Simpozion Național de Dialectologie, Baia Mare, 5-7 mai 2006*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2006, p. 426.

Tatălui”, OAȘ I: 64; „Maica Sfântă **de-a dreapta** tatălui/O strigat împărăția cerului”, OAȘ I: 258).

Se remarcă locuțiunile adverbiale referitoare la jocuri³⁰: **de-a baba-oarba**, **de-a cărțile**, **de-a „om sărac”** („Puñem pă furcă atât cât să toarcem în sara acē, d’e terminăm mai repede [.] ñe jucăm **de-a baba-oarba**, **de-a cărțile**; câteodată nu terminăm de tors și tăt ne jucăm. Ori ne jucăm **de-a «om-sărac»**”, OAȘ II: 81), **de-a pietruțele** („S-adună și pruncii câteodată, să sfădesc, să poreclesc unu pă altu, vin cam de la 4 ani și să joacă **d’e-a pr’etruțăle**”, OAȘ II: 85).

3.6. Din punct de vedere semantic, menționăm următoarele adverbe circumstanțiale³¹ selectate din corpus:

- a. de loc: **departe** („Că m-ai dat în sat **d’epart’e**/Să umblu cu dāsagii-n spat’e”, OAȘ III: 75), **aproape** („Dacă se duc pe **aproape**, înconjură biserica”, OAȘ III: 277), **dincolo** („Numai d’e dus **d’incolo**”, OAȘ III: 113), **afară** („m-ai scos d’in casă-**afară**”, OAȘ III: 181), **înăuntru** (Tot ce e pe laiță se pune **înăuntru**”, OAȘ III: 236);
- b. de timp: **amú** ‘acum’ („Și iastă apă d-**amu** adusă!”), OAȘ I: 52; „Și-**amu** sunt sate unde nu torc Marț sara”, OAȘ II: 98), **apoi** („Și **apoi**, cân iese popa la apă, ale de-s mai bătrâne, mărg și să țiu de poala popii, să să mărite”, OAȘ I: 86; „Să bagă **apoi** înapoi în om”, OAȘ II: 34), **minten/mintean/mintenaș** ‘imediat’ („Suflă **minten** di sub soare,/Aduci untuț și groștioare”, OAȘ I: 215; „Că **min’ean** ne despărțim”, OAȘ III: 154; „Da **mintenaș** s-o dus (o dispărut) și una-două o zinit on lup, gata să sară la femeie s-o mănânce”, OAȘ II: 64), **șohan** ‘nicicând, niciodată’ („O fost **șohan**, n-o fost să sie om, d’e cându-i, tăt Fata-pădurii o fost”, OAȘ II: 68);
- c. de mod: **așe** ‘așa’ („Numai **așe** făceau”, OAȘ I: 227), **batăr** ‘măcar’ („Dă-mi, Doamne, bărbat,/Batăr cât de blăstămat,/Nua aibă clopu-n cap!”), OAȘ I: 248), **bugăt** ‘destul’ („Da bani i-am dat **bugăt** pi ie”, OAȘ I: 227), **de fel** ‘deloc’ („Dacă o pui în temeteu la cruce, ori la ce mormânt, n-ari putere **de fel**, îi ca un om mort”, OAȘ I: 112), **drept** ‘fix, chiar’ („Vine o femeie gătată, care o zinit **drept** în târnaț”, OAȘ II: 51), **hăt** ‘destul, mult, departe, niciodată, chiar’ („O d’înit on lup **hăt** cam pi la dăo dupemñjaza și s-o băgat între oi”, OAȘ II: 58-59), **musai** ‘obligatoriu’ („Și-o fost **musai** să grăiască cu el”, OAȘ I: 270), **numa(i)** ‘doar’ („Di la Ispas pân la Rusalii am măncat **numa** de post”, OAȘ I: 137; „Nime n-a veni, **numa** dracu-a veni”, OAȘ II: 60), **oleacă** ‘puțin’ („Mă luai cătră apă/Plângând **oleacă**”, OAȘ I: 95), **tumna/tomna/tocma** ‘tocmai, chiar’ („Trebuie să țfie o marți la fete, **tumna**-n luna nouă și să nu mănânce până seara”, OAȘ I: 109; „O spus ie la urmă ce-o făcut, da n-o știut că **tomna** așa de rău s-o fă[ce]”, OAȘ I: 181);

³⁰ *Ibidem*, p. 427.

³¹ Pentru realizarea acestei clasificări, am preluat modelul propus de GALR, I (2008), p. 595-603.

- d. de cauză și de scop: **pentru asta** („merge cel ce vrea să se căsătorească sau oricine, dar s-o ia **pentru asta** [mătrăguna]”, OAȘ I: 24), **de aia** („Aiestea săgetau omiunii și **d'e-aia** mureu”, OAȘ II: 129);
- e. concesive: **totuși** („Fetele se spală la râu în zi de sărbătoare și **totuși** în fiecare zi”, OAȘ I: 88);
- f. nehotărâte: **oriunde**, **oareunde**, **orișiunde**, **orideunde** („Slobod să umbli **oriund'e**-n casă”, OAȘ III: 207; „Apa o țipă acolo, **oareund'e**, und'e nu umblă marhă”, OAȘ III: 204; „să mă duc **orișiunde**”, OAȘ III: 87; „așe-i făcută, că **oridiund'i**-i porni tot acolo agiungi”, OAȘ III: 315), **undeva** („Un moș a auzit două borsocoase vorbind că merg **undeva**”, OAȘ II: 32), **oarecând** („Oarecând or prinde Fata pădurii”, OAȘ II: 70), **cândva** („**Cândva** se vorbea despre «omul nopții»”, OAȘ II: 109), **oricum**, **oarecum** („Mămuca-i tă[t] mulțămită, **oricum**”, OAȘ III: 320; „vre să trăiască și el **oarecum**”, OAȘ I: 27);
- g. negative: **niciodată**, **nicicând** („nu t'e-om ved'e **nicicând**”, OAȘ III: 350), **nicăieri** – var. **nicăiri**, **nicări(i)**, **nicăriri** („**Nicăiri** nu s-a simți”, OAȘ III: 310; „Să nu mai aibă loc **nicări**”, OAȘ I: 44; „Șt tu nu-i h'i **nicăriri**”, OAȘ III: 188), **nicicum** („nu-l poate lua **nicicum**”, OAȘ I: 295).

3.7. În ceea ce privește gradele de comparație, menționăm că adverbul **tare** ('foarte') ajută la formarea superlativului adjectivelor și al adverbelor³²: „Era în sat oñ om sărac, da mânca **tare** mult”, OAȘ II: 44; „Plânge iarba di pi tău/Și o fată **tare** rău!”, OAȘ III: 98.

4. Concluzii

Graiul oșean a fost considerat fie o subdiviziune a subdialectului crișean, fie un grai de tranziție între subdialectele crișean și maramureșean. Acest grai prezintă trăsături care îl apropie, pe de o parte, de graiurile crișene învecinate, iar, pe de altă parte, de cele maramureșene, alături de elemente proprii ce contribuie la definirea unui profil lingvistic aparte.

În această contribuție, ne-am dorit să evidențiem principalele particularități morfologice și sintactice ale adverbului în graiul din Țara Oașului, prin analiza unor forme extrase dintr-un corpus de texte folclorice. În demersul nostru, am avut în vedere studii și articole din sfera dialectologiei, dar nu numai, precum și o comparație cu situația adverbului din limba literară.

Am observat o diversitate mare a formelor adverbiale. Am identificat structuri obținute prin derivare cu sufixul *-ește* și prin compunere (mai numeroase), precum și forme obținute prin atașarea particulelor adverbiale *-a* și *-le*, specifice românei dialectale. De asemenea, am identificat o serie de adverbe de alteritate, construite cu ajutorul indefinitelor latinești *alius* și *alter*, specifice limbii române vechi, dar păstrate și în plan dialectal.

³² Denisa Tout, *Unitate și diversitate în graiurile sălăjene*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2023, p. 125.

În plus, locuțiunile adverbiale identificate se caracterizează prin diversitate și frecvență, remarcându-se, totodată, păstrarea tiparului locuțional [*de-a* + ... + *-ul* (*-le*, *-a*)]. Nu în ultimul rând, din perspectivă semantică, am realizat o clasificare a adverbilor circumstanțiale, după modelul din GALR, I. Am prezentat astfel o selecție a adverbilor de loc, de timp, de mod, de cauză și de scop, concesive, nehotărâte, negative.

Inventarul nostru cuprinde numeroase forme adverbiale cu o arie de difuzare mai largă în grupul graiurilor nordice, ceea ce sugerează că o bună parte dintre ele nu sunt proprii doar Țării Oașului. Cu toate acestea, dacă ne raportăm la lista de adverbe realizată de I.-A. Candrea, în studiul său dedicat graiului oșean, observăm că o parte dintre aceste adverbe, „care se îndepărtează întrucâtva de formele limbii literare”³³, se regăsesc și în corpusul analizat, dovadă că erau încă în uz la momentul realizării anchetelor. Aceste adverbe sunt: *amú* ‘acum’, *așe* ‘așa’, *astară* ‘diseară’, *călărește* ‘călare’, *minteni* (var. *minten*, *mintean*, *mintenaș*) ‘îndată’, *necări* (var. *nicări*, *nicări(i)*, *nicăriri*), *tomna* (var. *tumna*). Aceste forme adverbiale contribuie atât la caracterizarea graiului, cât și la asigurarea continuității lingvistice în regiune.

Referințe bibliografice

a) corpus:

OAȘ I = Eleonora Sava, *Unde bea curcubeul apă: Rituri magice din Țara Oașului*. Selecția și transcrierea textelor, prefată, studiu introductiv, indici și bibliografie de Eleonora Sava, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, Editura Napoca Star, 2008.

OAȘ II = Eleonora Sava, *Ființe ale nopții în imaginarul folcloric. Personaje mitologice din Țara Oașului. Corpus de texte*. Selecția și transcrierea textelor, prefată și indici de Eleonora Sava, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2010.

OAȘ III = Eleonora Sava, *Rituri de trecere din Țara Oașului. Corpus de texte*. Selecția și transcrierea textelor, prefată, glosar și indici de Eleonora Sava și Maria Candale, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2011.

b) tratate, studii și articole:

BÎRLEA, Ovidiu, *Folclorul românesc*, vol. I, București, Editura Minerva, 1981.

CANDREA, I.-A., *Graiul din Țara Oașului*, București, Atelierele SOCEC & Comp, 1907.

CHIRCU, Adrian, „Adverbul românesc în diatopie (dialectul dacoromân)”, în Nicolae Saramandou (coord.), *Lucrările celui de-al XII-lea Simpozion Național de Dialectologie, Baia Mare, 5-7 mai 2006*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2006, p. 421-431.

CHIRCU, Adrian, „Adverbul în graiurile dacoromâne sudice. Abordare lexico-semantică”, în Daniela Răuțu et alii (eds), „*Cuvinte potrivite*”. *Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*, București, Editura Academiei Române, 2013, p. 101-113.

³³ I.-A. Candrea, *Graiul din Țara Oașului*, București, Atelierele SOCEC & Comp, 1907, p. 23.

- CHIRCU, Adrian, „Alteritatea adverbială dialectală românească”, în Veronica Ana Vlasin, Rozalia Colciar, Nicolae Mocanu, Dumitru Loșonți (eds), *Lucrările celui de-al XVIII-lea Simpozion Internațional de Dialectologie (Cluj-Napoca, 30–31 august 2018)*, Cluj-Napoca, Editurile Argonaut & Scriptor, 2020, p. 35-58.
- CHIRCU, Adrian, „Adverbul în graiurile bistrițene”, în Rozalia Colciar, Adelina Emilia Mihali (eds), *In Honorem Magistri Dumitru Loșonți – 80*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2022, p. 140-161.
- FARCAȘ, Ioan-Mircea, *Fonomorfologia subdialectului maramureșean*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2011.
- FOCȘA, Gheorghe, *Țara Oașului: studiu etnografic. Cultura materială*. vol. II, București, Editura Muzeul Satului, 1975.
- FRĂȚILĂ, Vasile, *Dialectologie românească (sud- și nord-dunăreană)*. Ediție îngrijită de Maria Aldea, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014.
- GALR, I = Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române, 2008.
- LAZAR, Natalia, *Despre un sat și o lume. Graiul și folclorul din Țara Oașului*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2021.
- MUȘLEA, Ioan, *Cercetări etnologice zonale*. Ediție critică, note și un glosar de Ion Cuceu și Maria Cuceu, studiu introductiv de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2004.
- NALR = Dorin Uritescu et alii, *Noul atlas lingvistic român. Crișana*. vol. I (*Corpul omenesc*), vol. II (*Familia, Casa*), vol. III (*Curtea, Agricultură și Legumicultură; Pomicultura, Viticultura, Apicultura, Cânepa*), București-Cluj-Napoca, Editurile Academiei Române & Clusium, 1996-2011.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, BRĂESCU, Raluca, ARANGHELOVICI, Cristiana, *Locuțiunile limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2025.
- PLEȘA, Alexandra, „Particularități morfologice și sintactice în graiul din Țara Oașului”, în Adrian Chircu, Iuliana-Anca Mateiu (eds), *Studii de lingvistică: actele colocviului tinerilor cercetători în științele limbajului: 21 iunie 2023*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2024, p. 119-132.
- PLEȘA, Alexandra-Maria, *Graiul din Țara Oașului. Aspecte lexico-semantică și morfosintactice*, disertație de masterat, Cluj-Napoca, Universitatea Babeș-Bolyai, 2024.
- SARAMANDU, Nicolae, Manuela NEVACI (coord.), *Limba română la nivel dialectal pe baza ALRR. Sintează*, București, Editura Universității din București, 2024.
- RUSU, Valeriu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984.
- TOUT, Denisa, *Unitate și diversitate în graiurile sălăjene*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2023.